

הרב משה שמעון צבי הלוי חברפלד זצ"ל הי"ד

דיין ור"מ טופולצ'אני

תערובת חמץ שנפסלה לאכילת כלב

שאלה:

נשאלתי פה טופולצ'אני בשנת תרצ"ג שאז ניתן חוק מהממשלה שכל בנזין ושהוא כח המהלך במכוניות ורכבות) שיהי' מעורב עם יי"ש ספירט ואין בנמצא כעת בלתי מעורב. [טעם הגזרה הי' למען יהי' שוק לספירט ולא חשו, אף שעיי"ז נגרע כח הבנזין וכח ההילוך ודו"ק]. אם מותר לנסוע בחוהמ"פ באותן רכבות או במכונית משום חשש הנאה מחמץ בפסח ואף אם המכונית והבנזין המה של א"י, כי הלא חמץ הא"י אסור ג"כ בהנאה בפסח ע"כ תוכן השאלה!

תשובה:

ובאתי עלה בכחא דהיתרא מתרי ותלת טעמא בע"ה.
היתר א' עפ"י המבואר בטוש"ע או"ח סימן תמ"ב ס"ט וס"ו, דבחמץ ע"י תערובת ונפסל מאכילת כלב קודם זמנו דמותר בהנאה, וע"כ דיו של שכר מותר לכתוב בו בחוה"מ כמבואר שם בס"י, וה"נ בנ"ד אין השפריט המעורב בבנזין ראוי לאכילה ואם הי' זה מאכל כלב הי' נפסל מאכילתו ע"כ מותר בהנאה. [וראיתי דבר פלא בשו"ת נטע שורק בתשובה לאו"ח דבמאכל שלא הי' מתחלתו מאכל כלב אין הולכין בו אחר ראוי או אינו ראוי לו, כגון: ספירט מפוגל וכדומה ע"כ, והדבר פלא שלא שיערו בזה אלא באם הי' ראוי לכלב והי' זה מאכל כלב ואם הי' עתה בגדר שנפסל מאכילתו אז גם עתה שאינו כלל מאכל כלב מותר, ואינו תלוי רק בשיעור ובגדר הפסדתו ודו"ק וזה ברור בע"ה].

היתר ב' משום דה"ל זוז"ג דהא אינו הולך בכח השפריט לבדו רק כי רובא דרובא ממנו השמן בנזין ואדרבא עיקר כחו מזה ע"כ מותר כדפסקינן ביו"ד סימן פ"ז סעיף י"א [בהג"ה].

אמנם לכאורה יש לשדות נרגא בכל אחד מאלו ב' ההיתרים. דהיתר א' מטעם דה"ל מאכל הנפסל ונפסד לגמרי כנ"ל יש לדחות עפ"י מה שמפורסם בשם שו"ת בית אפרים או"ח סי' ל"ד הובא בשם תשובת פנ"י, דיי"ש שנעשה ממאלץ של שעורים וגם מרוב דברים שאינם חמוצים, ועבר עליו הפסח על היי"ש הזה דמותר אחר הפסח אם המאלץ הי' מקולקל ממאכל אדם, משום דה"ל נוקשה וע"י תערובת ואין עובר עליו בב"י וב"י אף אי הוי טעם בו ממנו וטע"כ דאורייתא, דלא נאמר טע"כ אלא לענין אכילה אבל לענין ב"י וב"י כל שאין כזית בכדי אכ"פ אין עובר. זה תוכן היתר הפנ"י ובעל בית אפרים וכן הובא בשערי תשובה בסימן תמ"ב סק"ג, ובסי' תמ"ח סק"ב בד"ה וכתב בשו"ת פנ"י. וע"ז כתב בשו"ת שו"מ שפסק הפנ"י והבית אפרים הוא טעות דע"כ לא אמרינן דחמץ נוקשה אין בו ב"י וב"י אלא שלא בא לעולם לידי מדת חמץ גמור אבל זה המאלץ הלא נעשה להיי"ש, והיי"ש ראוי לאכילה ואין שום חיסרון שהחמץ שבא בתוכו הי' נוקשה דהא עיקר שאור הוא נוקשה ונאסר מה"ת הואיל וראוי לחמע בו אסור, וכן הדין במאלץ, וגם הרמב"ם כתב בשאור בפרק א' מחו"מ הל' ב' דשאור אף שהוא נוקשה הואיל וראוי לחמע בו אף שנפסל מאכילת כלב ה"ה חמץ גמור, וכן

כתב בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"א סי' קמ"ג בדבר אשר המציאו שמן למאור טערפענטין בתערובת ספירט מדגן מחצה על מחצה (והוא כעין שאלה בנ"ד) שאסור ליהנות מהמאור בפסח יען אין השמן הזה נעשה לאכילה ושתי' דאם כן הי' ענין פגם מתירו משא"כ שעיקרו נעשה להאיר מה בכך שהוא פגום אין זה מגרע הנאת המאור ע"כ. ועפ"י דברי' אלה לכאורה נופל היתר פגם בנ"ד בהיתר א', וכן היתר ב' מטעם זוז"ג לכאורה ג"כ יש לדחות דהא המג"א בסי' תמ"ה ס"ק ה' כתב דזוז"ג אסור בחמץ בפסח כמו בע"א כשיש שבח עצים בפת אף שאפה את הפת בתנור שהוסק בעצים דהיתר ובחמץ ויש זוז"ג יעו"ש, וא"כ דבפסח אסור אף זוז"ג נופל היתר ב' שכתבנו בנ"ד.

אמנם אחר העיון עולה היתר הנ"ל יפה דמה שהבאתי משו"ת שו"מ משני מקומות בסיגנון אחד לענין אם החמץ הפגום נעשה לשמש לדבר שאין בו חיסרון שהוא פגום אז אסור כשאר חמץ, לא נאמרו הדברים רק בנפסל מאכילת אדם אמנם לא נפסל לגמרי באופן שאילו הי' מאכל כלב הי' נפסל גם ממנו, משום דא"כ נפל פיתא בבירא מה יענה לש"ס ופוסקים בדין חמץ שחרכו לפני זמנו שמותר בפסח בהנאה ש"ס פסחים כ"א, ושו"ע או"ח סי' תמ"ב ס"ט, וכן דיו שם בסעיף יו"ד, וכן פחמין בסי' תמה ס"ב, ודין דסימן תמב ס"ט בנפסל מכלב בו שמותר לקיימו בפסח ה"ה דמותר בהנאה ואפי' באכילה הי' מותר אי לאו משום דאם יאכלנו יחשבנו לאכילה ע"כ אסרוהו באכילה כמו שכ' שם בטו"ז ומג"א יעו"ש בטו"ז אות ח' ובמג"א אות י"ד, א"י כל שנפסל לגמרי אין בו עוד דין חמץ כלל והוי כעפר, ומה שדחה בשו"מ הנ"ל דברי השואל שרצה להתיר שמן המאור הנ"ל מצד שנפסל ונפגם החמץ, בע"כ טעם השו"מ דסבר דלא נפסל השפירט לגמרי ע"י מחצית טערפענטין וכמו שנראה ממה שדחה הגאון בעל מנח"מ בקונטר' חקת הפסח דין נ"ב דברי השו"מ באמרו שהחוש מעיד שהיי"ש של דגן נפסל לגמרי ע"י הטערפענטין משמע דהשו"מ ס"ל דלא נפסל לגמרי והוא הגאון מנח"מ התיר בפשוט מטעם הנ"ל ומטעם ראיות שהבאתי הובא כן בס' מעדני שמואל על הלכות פסח סימן קי"ב אות כ"ה יעו"ש. ומה שהביא (השו"מ) מהרמב"ם וראב"ד מפרק א' מחמץ ומצה בענין שאור שראוי לחמץ בו שהבאתי דבריו לעיל, הנה הרמב"ם כתב בזה"ל ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמיצין אחד הוא, וע"ז כתב הראב"ד דדוקא לשיעוריהן אחד הוא אבל לענין אכילה ולעבור יש חילוק ביניהם דחמץ כל שנפסל מאכילת כלב לאו חמץ הוא, ושאור הואיל ואף אז ראוי לשחקו לחמץ בו חייב לבערו אף בנפסל מאכילת כלב ע"כ וכתב ה"ה שם דדעת הרמב"ם מדכתב סתם ששויים אינו נראה לו לחלק בזה, אלא אף בפת ראוי לשחקו ולחמץ בו ואסור אף בנפסל מאכילת כלב, והביא ראוי' ע"ז מפסחים דף מ"ה ע"כ. ועתה נאמר דודאי בפת שפיר אפ"ל כן דאף שנתקשה ונפסל מאכילת כלב אפשר לשחקו ולחמץ בו כמו ששינו בברייתא דהפת שעייפשה בפסחים דף מ"ה ר"ל דאפשר לאוקמי הברייתא אף בכה"ג דנפסל לכלב אבל נידון דידן שודאי אין ראוי לחמץ בו הדר הדין דכל שנפסל מאכילת כלב לאו חמץ הוא, וממה שראיתי בנובי"ת יו"ד סימן נ"ז ד"ה ומה שכתב וכו' נראה מבואר שאף בפת שעפשה בעצמה אם הוא כ"כ שאינו ראוי לאכילת כלב ודאי שאין בו דין חמץ כלל ולא מהני כלל אז מה שראוי לחמץ, ואם כי הדברים תמוהים קצת עכ"פ באינו ראוי לחמץ כו"ע מודה ועולה ההיתר ע"כ. ומה שכתבתי שדברי הנוב"י תמוהים הוא יען בפירוש אמר הראב"ד שם בפ"א הל' ב' מהל' חו"מ דשאור שנפסל אפי' מאכילת כלב הואיל וראוי לחמץ בו צריך ביעור וכן כתב ה"ה שם בדעת הרמב"ם אפי' בפת יעו"ש, אמנם כן דברי הנ"בי יש לישוב קצת דשאור

שאני הואיל ועיקר מלאכתו ותכליתו לחמץ ועדיין לא נבטל סגולתו אף בנפסל לכלב ודו"ק, ודברי ה"ה בשיטת הרמב"ם דאף בפת הדין כן אינו מוכרח כלל דאפ"ל כמו שכתב הראב"ד דדוקא לענין שיעורן אחד הם ודו"ק. טעם היתר ב משום זוז"ג שכתבתי לדחות מהמג"א תמ"ה סק"ה שכתב דזוז"ג אסור בחמץ בפסח, הדבר לכאורה צריך תלמוד דא"כ יהי' דברי המג"א סותרין זא"ז דהא בסימן תמ"ב אות ט' מבואר דאף בפסח זוז"ג מותר יעו"ש וצ"ל כמוש"כ בס' נשמת אדם סימן ט', וז"ל שאלה אם לאכול החלב מבהמות שאוכלין חמץ בפסח ע"כ אני לא ראיתי בזה שום דבר באיזה ראשון או אחרון אך שמעתי שמקום חומרא זו היא ממה שכתב המג"א בסי' תמ"ה לאסור זוז"ג בפסח (והוא מג"א שהזכרתי) אך נ"ל דזה אינו דזה דוקא לענין שבח עצים בפת כמוש"כ הטו"ז ביו"ד קמ"ב סק"ד וסק"ט אבל לכו"ע בשאר דברים זוז"ג מותר אף בפסח בדבר שאינו בעין כדאיתא בי"ד שם סעיף ל"א וכ"כ המג"א בעצמו בסי' תמ"ב סק"ט עכ"ל הצריך לענינינו, והנשמת אדם מתיר שם החלב מיו"ט יעו"ש. והסבר הדבר כך הוא דבסי' (ע"ב) תמ"ה איירי המג"א באפה פת בתנור שהוסק בחמץ ובעצים דהיתר דה"ל זוז"ג ואעפ"כ אסור משום דיש שבח עצים ובנ"ד שבח החמץ בפת ג"כ והוא בעין דכן הוא הפשט דיש שבח שהגורם הוא בעין בפת ואסור אפי' למ"ד זוז"ג מותר כמבואר בגמרא פסחים דף כ"ו: וז"ל דכו"ע זוז"ג מותר והכא ביש שבח עצים בפת קמיפלגי ע"כ, אבל בסי' תמ"ב איירי המג"א בגבינות שהועמדו בחלק של שכר ובגורם היתר דה"ל זוז"ג ומותר דהוא רק הנאה ובהאי הנאה אין גורם של איסור בעין, וא"כ בנ"ד האי הנאה של נסיעה באה לו מב' גורמים ובהאי הנאה אין הגורם של איסור בעין, וע"כ בודאי שרי מתרי טעמי הנזכרים בע"ה דאין שייך כאן יש שבח ודו"ק.

ועד בה שלשי' ושבה והיתה לבאר מה שכתב הטו"ז בסי' קמ"ב הנ"ל אות ד' [נד"ה וכל זה] שהוכיח דע"ז חמיר מש"א זוז"ג אסור בע"ז והאי דשדה שנזדבלה בזבל איסור ג"כ דמותר היינו טעמא דמותר משום דאין הזבל דאיסור גורם כ"כ שהוא מעט ורק ממחר ומשביח אבל אף בלא גורמו הי' צומח אלא שלא הי' טוב כ"כ, ובזה אין מחמירין בע"ז משא"כ תנור שנגמר בעצי איסור, ופת שנאפה בעצי איסור שא"א בלעדס והוא גורם ממש זה אסור בע"ז, ע"כ. והש"ך שם כתב דבע"ז ג"כ זוז"ג מותר ושאיני פת שנאפה בעצי איסור ע"ז דיש שבח עצים בפת, והאך ברייתא דשדה שנזדבלה בענין דאיסור כפשוטה מותר משום זוז"ג ע"כ ומעתה ל"מ להש"ך זה וזה גורם מותר אף בע"ז וכן בחמץ בפסח דשניהם שווים באיסורן ובחומרן וכמו שמשוה אותן מג"א בסימן תמ"ה סק"ה ממילא גם בנ"ד מותר מהאי טעמא וכטעמא דמג"א בתמ"ב ס"ק ט' דזוז"ג מותר בפסח ובסי' תמ"ה ה"ט דיש שבח עצים וכמו שכתבתי לעיל, אלא אפי' לדברי הטו"ז הנ"ל דזוז"ג האיך דא"א בלי הגורם האיסור אסור בע"ז וא"כ הי' אפ"ל דגם בחמץ בפסח אסור (אף דהמג"א לא ס"ל כן בסי' תמ"ב סק"ט) מ"מ זה דוקא בגורם גמור כנ"ל אבל בנ"ד אחרי החקירה ודרישה אצל מומחים היודעים בטיב תערובת הזה בכחו ומעליותו נתברר לי היטב שתערובת הספירט הוא רק 20 פראצענט (אחוז) בתוך הבנזין וכח הדוחה של הבנזין נגרע ע"י תערובת הספירט עם שמונה פערצענט מאילו הי' רק בנזין נקי ואם גם נשאר 12 פראצענט כח דוחה לערך מאה זה אינו מעלה ומוריד בנ"ד לענין איסור הנאה יען בשום פעם אין בתוך קופה של בנזין בדרך נסיעה ערך מצומצם לפי כמות הנצרך לדרך שיהי' מעט הספירט גורם הנאה להמהלך הנוסע שאף בלעדו הי' בא למחוז חפצו בכח לפעול הכל אף בלא הספירט וגם אין כאן שום

משביח כי אדרבה ידוע ומפורסם שהילוך המכונית נגרע ע"י הספירט מאילו הי' בנזין נקי אשר ע"כ צריכין יותר בכמות לפי ערך מאילו לא הי' כאן שום תערובת ספירט כנ"ל ע"כ דעתי נוטה להתיר ההילוך בחוהמ"פ במכוניות ורכבות כי אילו שלשה ההיתרים כל אחד כדאי לעצמו מכ"ש השלשה ביחד לא במהרה ינתק וההוראה עולה יפה לענ"ד והשי"ת יצילנו מטעות בהוראה מעתה וע"ע אמן.

הק' משה.

ברורי סוגיות

